

Echivalențe semantice în câmpul lexical al fenomenelor atmosferice din limba română

Antalia-Celestina Stănescu

Universitatea din Craiova
antaliastanescu@gmail.com

Pentru a cita acest articol: Stănescu, A.-C., 2024, „Echivalențe semantice în câmpul lexical al fenomenelor atmosferice din limba română”. *Romanian Studies Today*. VIII, p. 223-244.

Abstract. Through the present paper, we aim to analyse and describe at the same time the paradigmatic relationship of semantic equivalence within the terminology of atmospheric phenomena in the Romanian language, starting from the descriptive theories of Coșeriu (2000, 2002) and Bidu-Vrănceanu (1984, 2005, 2008). The study includes the componential, semantic and morphological analysis of a wide inventory of terms, starting from the work *Dicționarul fenomenelor atmosferice* (Florescu ed., 2015). In order to follow the purpose of this study, the terms were divided according to the typology of the equivalence relation in which they fall and according to the way the terms are formed. We emphasize the fact that in our analysis we used the functional categorization already displayed in DFA by language registers (scientific and popular).

Keywords: semantic equivalence; atmospheric phenomena; lexical field; componential analysis

1. Considerații generale

1.1. Conceptul de echivalență semantică

În accepțiunea ei largă, *echivalența semantică* înglobează mai multe ramuri ale sinonimiei lingvistice. Astfel, echivalența semantică ne poate introduce și în

problematica generică a semnului lingvistic ca obiect de studiu privit dintr-o perspectivă lexicologică.

Este cunoscut faptul că acest concept cuprinde atât studiul sinonimiei cunoscută în accepțiunea ei generală ca o substituție lexicală între termeni identici sau asemănători ca semnificație, cât și studiul echivalenței semantice a structurilor de adâncime a unităților lingvistice unitare. Astfel, Coșeriu (2000: 129) face o distincție între sinonimia lexicală și cea „cognitivă”, care are la bază o echivalență a sensului cuprins de frază, mai exact care prezintă o denotația identică. A se observa exemplul de mai jos:

- (1) a. Tatăl meu îmi repară bicicleta.
- b. Bicicleta mea este reparată de tatăl meu.

În exemplul oferit observăm că această echivalență reprezintă o schimbare în structura de adâncime a frazei, având la bază o transformare din activ în pasiv, ceea ce are mai degrabă de-a face cu principiul funcționalității în limbă. Acest tip de comutare a unităților frastice poate fi considerat o „parafrază extinsă”, care este coerentă prin faptul că unitățile lexicale sunt unite prin sintaxă și prin ideea logică exprimată de aceasta. Nu mai este vorba doar de o simplă înlocuire de termeni, ca în cazul sinonimiei lexicale, ci de o permutare a termenilor, fără a schimba totuși sensul de bază al frazei. Este evident că, din punctul de vedere al pragmaticii, există o schimbare clară la nivelul emfazei, dar există o echivalență contextuală și de sens între cele două, ceea ce Coșeriu numea desemnarea unor *sinonime cognitive*, și nu *sinonime lingvistice* (2002-2003: 38).

Se face o distincție în lingvistica modernă între semantica lexicală și cea sintactică, vorbind ori de sensul cuvintelor, ori de cel al enunțurilor. Între cele două categorii există o interdependență, cea dintâi neputând fi delimitată de discurs și de utilizarea ei în afara oricărui context.

Pentru a vorbi despre existența unei echivalențe semantice, trebuie să ne referim la anumiți factori de coeziune precum: a) identitatea referențială identică; b) identitatea semnificatului; c) folosirea termenilor în sincronie (vezi Munteanu, 2007: 55).

Astfel, având în vedere aceste trei criterii, termenii *viscol* și *viforniță* nu se pot afla în relație de sinonimie decât dacă desemnează același referent extralingvistic și același semnat, concomitent cu folosirea celor două cuvinte în mod sincron de către subiecții vorbitori.

1.2. Sinonimia

Vorbind de *termen* în accepțiunea lui largă și prin extinderea conceptului de *terminologie descriptivă*, lexicul unui limbaj specializat poate fi diferențiat și grupat în clase bine

determinate pornind de la o perspectivă paradigmatică de substituție. Se remarcă astfel relațiile paradigmatică de tipul *hiponimiei*, *al omonimiei*, *al polisemiei*, *al câmpurilor lexico-semantice*, *al antonimiei* sau *al sinonimiei*, care au rol de structurare și de delimitare a unui limbaj științific sau specializat.

Analiza relațiilor de echivalență semantică între două sau mai multe semne lingvistice, fie că este vorba de cuvinte, fie de unități frazeologice, ridică două probleme de interes. Prima aduce în discuție analiza structurală a acestor unități, pentru care analiza etimologică și analiza morfematică ne vin în ajutor și pentru care putem distinge o delimitare riguroasă conform mai multor criterii, iar cea de-a doua pune în prim-plan o categorizare funcțională și contextuală a acestor unități lexicale aflate în relație de echivalență semantică.

Relația lexico-semantică de sinonimie se remarcă prin prezența a două sau mai multe trăsături semice comune în corpul componential al termenilor, iar acest lucru ne condiționează să diferențiem printr-o manieră clară limbajele de specialitate între ele și să delimităm clar registrele de limbă între ele, respectiv limbajul comun de cel popular sau limbajul științific de cel de vulgarizare.

Sinonimia este o categorie funcțională și o parte integrantă a *universalităților posibile* sau *conceptuale* ale limbajului (Coșeriu, 2002-2003: 18)¹, fiind o ramură semasiologică prezentă și proprie oricărei limbi într-o manieră mai mult sau mai puțin dezvoltată cantitativ și calitativ și care presupune reprezentarea aceleiași conținut lingvistic într-o manieră mai mult sau mai puțin identică. Existența aceleiași reprezentări lingvistice este o condiție *sine qua non*, fără de care nu putem considera elementele textuale în relație semantică de sinonimie. Universalitatea posibilă a faptelor constatate în limbă are la bază un mecanism rațional sau empiric. În cazul sinonimiei, putem vorbi de o universalitate *rațională* (*ibidem*), adică motivată din punct de vedere etimologic, dar și *empirică*, adică motivată din punctul de vedere al devenirii în limbă de o schimbare contextual-istorică (vezi exemplul seriei sinonimice: *slujbă-muncă-job*).

Cercetările observate în diacronie ne arată că se pot distinge multiple ramuri interne ale sinonimiei, care ne folosesc drept intermediar în analiza termenilor sau a enunțurilor văzute ca obiect de studiu. Potrivit tipologiei propuse de Munteanu (2016: 20), constatăm că în cadrul sinonimiei lexicale clasice se remarcă *sinonimia fonetică*, *sinonimia derivațională*, *sinonimia onomastică* (Andrei, 2003); iar în cadrul sinonimiei enunțiative observăm *sinonimia sintactică*, *cea frazeologică* și *cea paremiologică*. Pornind de la cuvântul încadrat într-un context comunicațional, se

¹ Universalitatea conceptuală sau universalitatea ca posibilitate. În această privință, toate categoriile lingvistice – chiar și categoriile constatate într-o singură limbă, inclusiv categoriile ipotetice, care nu se află însă în contradicție cu conceptul de limbaj – sunt universale, în sensul că ele constituie posibilități universale ale limbajului: ele ar putea să se prezinte în limbi pe care nu le cunoaștem în prezent sau să fie adoptate pentru anumite sisteme lingvistice ce ar putea fi imaginate.” (Coșeriu, 2002-2003: 16)

poate vorbi și despre *sinonimia gramaticală*. Această tipologizare este delimitată atât de nivelul de limbă, cât și de perspectiva de analiză considerată. Pornind de la analiza variației fonemelor și a sunetelor, putem vorbi despre *sinonimia fonetică*; trecând prin filtrul analizei morfologice, putem vorbi despre sinonimia *alomorfă*, iar nu în ultimul rând ajungem la *sinonimia sintactico-frazeologică* prin intermediul analizei unităților frazei.

1.3. Serii sinonimice vs lanțuri sinonimice

Întrebuițăm termenul de *serie sinonimică* sau *grup sinonimic* pentru a desemna legătura dintre minimum doi termeni care aparțin aceluiași câmp semantic și care împărtășesc aceleași *semanteme*. Adeseori se vorbește în sinonimie despre diferențierea constituenților semici, ceea ce conduce la asocierea acelor sensuri comune și la disocierea acestora de cele variabile, care sunt specifice doar anumitor termeni (Vrănceanu, Forăscu, 1984: 76).

Lanțul sinonimic se distinge prin faptul că un termen trebuie să facă parte din două sau mai multe serii sinonimice diferite în componența lor semică, vorbind, așadar, despre termeni polisemantici care se pot integra în aceste serii diferite și care au în componența lor *coeficienți de diferență* (Bidu-Vrănceanu, 2005: 91, *apud.* Munteanu 46) prin care aceștia se disting de restul elementelor.

Distingem următoarele cazuri prezente în terminologia fenomenelor meteorologice, unde termenul *pâclă* este termen de pornire pentru primul lanț sinonimic, care se caracterizează prin prezența comună a semului [+obturare parțială], și în care coterminii se deosebesc, după caz, prin seme diferențiatorie de tipul [+apă], [+poluare], [+densitate]; iar pentru al doilea lanț sinonimic semul [+obturare totală].

- (2) *pâclă* – *ceață* – *smog* – *nebulozitate*
- (3) *pâclă* – *negură* – *întuneric*

Sau considerând *negură* ca fiind „*tête*” al seriei sinonimice (4), termenul fiind prezent și *supra* pentru seria ce are ca prim termen de referință al lanțului sinonimic cuvântul *pâclă* și semul comun [+obturare totală].

- (4) *negură*-*piatră*-*grindină*.

2. Sinonimia lexicală

Domeniul sinonimiei lexicale, spre deosebire de celelalte ramuri ale ei, este de departe cel mai fecund teritoriu al echivalenței de sens, iar domeniul terminologic al

fenomenelor meteorologice nu este o excepție. Se exclude acestei analize sinonimia contextuală care este atașată unui corpus de texte de specialitate. Totuși, prezentul studiu ia în considerare termenii prezenți în lucrarea lexicografică *DFA*, care cuprinde intrări și înregistrări atestate în texte de specialitate și în texte literare de referință.

Continuând studiarea lucrărilor de referință în domeniul sinonimiei, observăm că este vehiculat conceptul de *sinonimie perfectă*. Deși este teoretizată, este unanim admis faptul că ea nu este compatibilă cu limbile naturale, în care nu este resimțită nevoia unei echivalențe perfecte de sens. Se consideră echivalențe semantice perfecte acele cuvinte identice ca sens și care se pot substitui unul celuilalt în orice context, având aceeași funcție stilistică și combinatorie în frază. Chiar și atunci când doi termeni apar ca fiind sinonime perfecte de tipul *burniță-brumă*, există în structura lor de adâncime o variație clară a constituenților semici sau o variație care ține de specificul diatopic, diastratic sau diafazic al întrebuirii termenului. Putem vehicula și sintagma de *variație istorică* pentru termenii care provin din etimoane diferite și care au intrat în vocabularul limbii la intervale cronologice distante, fiind vorba aici despre un ecart cronologic masiv între termenii livrești sau arhaici versus termenii neologici (cf. *pâclă* vs. *smog*).

Totuși, în situația în care există sinonime concomitent intrate în limbă, care nu prezintă o variație diatopică sau diastratică și care se situează pe același nivel de limbă, ele se identifică cu *sinonimele graduale* (Zugun, 2000: 232), care exprimă într-o manieră progresivă sememele principale ale seriei sinonimice (*chiciură-promoroacă; furtună-vijelie*). În terminologia fenomenelor meteorologice există numeroase astfel de cuplete.

Șirurile sinonimice prezente în terminologia fenomenelor atmosferice pot exprima, potrivit unor criterii sociale, istorice și variaționiste, diverse funcții:

- a) fie o funcție stilistică (termenii putând fi ierarhizați pe registre de limbă sau pe niveluri stilistice);

Exemplul clasic al șirului sinonimic *zăpadă, ninsoare* (neutru) – *omăt* (livresc) – *nea* (poetic) e aduce în prim-plan o diferențiere clasică între un termen neutru din punctul de vedere al componentei semice și al uzului său în limbă (*zăpadă*), un termen deja desuet care este considerat livresc și nu se mai întâlnește în vorbire (*omăt*) și unul întâlnit mai ales în registrul liric și care are valențe poetice și adeseori figurate (*nea*, v. ex. (5)). A se observa exemplele contextuale:

- (5) La munte va ninge, iar vântul se va intensifica la altitudini mari cu rafale de peste 100 de km/h spulberând *zăpada* [...]. (<https://tvrinfo.ro/meteo-ninsori-la-munte-si-intensificari-ale-vantului-prin-multe-zone-ale-tarii/>)

- (6) Muntii de *omăt* stau ca în prima zi, doar ca acum sunt în jumătate cu nisip și mizerie. (<https://tvr Moldova.md/article/6e66909792902bfe/autoritatile-municipale-se-chinuie-de-patru-zile-sa-curate-chisinaul-de-zapada-unele-zone-ale-orasului-au-ramas-pana-astazi-pline-de-omat.html>)
- (7) E-amantul a stelei ce palidă trece
Și-aruncă prin nori a ei rază de *nea*,
E-amantul căzut dintre stele, ce rece
În mare murea (M. Eminescu, *Când marea...*)

- b) fie o variație cronotopică a termenilor;

În cadrul acestei variații lexicale intervine adesea și sinonimia fonetică care are drept cauză o motivare intrinsecă de tipul principiului efortului minim în vorbire sau o motivare extrinsecă de tipul factorilor social-istorici. Orice schimbare fonologică este influențată fie de lipsa datelor exacte, fie de influența unei analogii cu un alt termen din sfere apropiate sau nu, fie datorate unor motivații extralingvistice.

O variație impresionantă poate fi observată în cadrul termenului *curcubeu*, care se bucură de o multitudine de termeni dialectali prezentați în tabelul de mai jos.

Tabelul variației dialectale pentru termenul *curcubeu*

Regiune	Termen neutru – CURCUBEU
Maramureș	<i>cocârbău</i>
Nordul Moldovei	<i>corcobeu</i>
Maramureș, Moldova, Bucovina	<i>cucurbău</i>
Transilvania	<i>curcubău/culcubău</i>
Moldova	<i>corcobau</i>
Vestul Bucovinei, Estul Moldovei, Sud-Vestul Basarabiei	<i>cucurbeu</i>
Sudul Maramureșului	<i>cucurbel/u</i>
Sudul Moldovei	<i>curcubet/ă</i>
Moldova	<i>curcubeș</i>
Nordul Munteniei	<i>curcubei</i>
Centru Maramureș	<i>cucurbecioi</i>
Sud-Vestul Munteniei	<i>gurgumeu</i>
Nordul Bucovinei	<i>curcubel</i>
Moldova, Bucovina	<i>curcubău</i>

Figura 1.

Fenomenul de modificare fonetică se manifestă frecvent prin metateză și constă în permutarea unui fonem din corpul fonetic al unui cuvânt. Această alternanță fonetică este ilustrată clar în exemplele: *cocârbău*, *cuculbău*, *cucurbeu*, *cucurbău*, *cucurbel*, unde se poate observa cum sunetul /R/ sau sunetul [l] este mutat în a doua silabă în loc de prima.

Majoritatea acestor modificări ale fonemelor au la bază motivări fonetice și regionale importante. Desigur, aceste modificări rezidă și în mecanismul derivațional de îmbogățire a lexicului. Dacă luăm exemplul *cucurbecioi*, termenul este format prin derivare cu sufix. Adăugarea sufixului *-(ci)oi* implică o adăugare de sens pentru termen. Astfel, acest sufix este folosit pentru termeni care întăresc ideea de măreție, altfel spus pentru termeni augmentativi (*vrăbioi, săbioi, căsoi* etc.).

Totuși, observăm că pentru termenul *curcubău*, format cu sufixul *-ău*, nu mai este vorba despre o derivare prin sufixare care formează un augmentativ, precum în cazul *baltă-băltău*, unde sufixul determină o creștere în dimensiune, iar pentru termenul *curcubel*, sufixul diminutival *-el*, care se găsește în exemple precum *degețel, băiețel, șoricel*, este, de această dată, o simplă alternanță dialectală.

Și în cazul cuvântului *curcubeu*, alternanțele *curcubău* și *curcubel* sunt formate cu sufixe care construiesc termeni cu statut augmentativ și diminutival, dar în acest caz, nu mai sunt folosiți cu această finalitate. Din contră, termenii rezultați reprezintă forme generale de ordin dialectal, ca o alternanță populară pentru forma literară.

Se poate adăuga faptul că termenul *curcubeu* se bucură și de o echivalență semantică cu termenul compus *curcu-boului*, format prin analogie cu etimologia populară.

- c) fie o diferențiere a registrului de limbă (variație diastratică);

Un astfel de exemplu este seria sinonimică a termenului *furtună* (v. Florescu, 2015: p. 84) care este formată din șirul: *tempeastă, volbură, bură* (sens secundar), *procelă, dudet* (sens secundar), *tucie, vocot, vreme/uri mare/i, vreme tare, zăpor, zbeg, aralie*. Pornind de la ideea că dicționarului *DFA* are o împărțire a termenilor pertinentă și versatilă din punct de vedere lexicografic în categorii terminologice (științific și popular) și analizând definițiile fiecărui termen în parte, vom regăsi prezența copleșitoare a termenilor populari, ceea ce este o dovadă clară a fecundității variației diastractice și diatopice a limbii române.

Atragem atenția asupra faptului că fiecare microgrup semantic meteorologic are zeci de termeni ce se bucură de intrări diferite în dicționarele de specialitate; termeni care intră, într-o mai mică sau mai mare măsură, în lanțuri sinonimice reprezentative pentru fiecare subcâmp. Acest lanț sinonimic pornește de la un termen dominant și neutru din punctul de vedere al semnelor pe care le conține, la care se adaugă treptat seme diferențiatore pentru fiecare lexem în parte și care ne ajută să demarcăm extensiunile semantice respective. Acest termen prototipal trebuie să îndeplinească, pe lângă cele menționate mai sus, și funcția importantă de a înlătura orice ambiguitate de ordin dialectal sau semantic pentru a putea fi considerat ca fiind neutru din acest punct de vedere.

În acest sens, în cadrul formal al ansamblului flexionar al termenilor care desemnează fenomenele atmosferice, remarcăm diverse paradigme flexionare precum paradigma vânturilor, paradigma precipitațiilor, paradigma fotometeorilor, paradigma temperaturii etc.

În cele care urmează vom analiza pe rând paradigma fotometeorilor, paradigma vânturilor și paradigma temperaturii, remarcând că există o serie de articole de specialitate (Bursuc: p. 47; Florescu: p. 71; Manea: p. 145) prezente în *TMFA*² care ne ghidează în analiza echivalențelor de sens.

2.1. Paradigma fotometeorilor

Enumerăm *infra* principalele relații de echivalențe semantice în cadrul paradigmei fotometeorilor:

- (8) curcubeu- *brâu* / *cordău* / *cucurbecioi*;
- (9) cearcăn – *cerc* / *cercuț* / *coroană* (*sens secundar*) / *halo*;
- (10) (a) fulgera - (a) *flăcără* / (a) *însenina* (*sens secundar*) / (a) *licări* / (a) *lumina* / (a) *smicli* / (a) *smidi* / (a) *scăpăra*;
- (11) curcubeu- *arc în cer* / *cununa cerului* / *brâul babei* / *brâul cerului* / *brâul ciobanului* / *brâul Cosânzenii* / *brâul Domnului* / *brâul Dumnezeului* / *brâul lui Dumnezeu* / *brâul Maicii Domnului* / *brâul Maicii preacinstite* / *brâul Mariei* / *brâul popii* / *brâul roșu* / *brâul sfintei Marii*. (TMFA, 2015: p. 141)

Observăm și prezența poetică a sintagmelor populare care denotă lexemul *curcubeu*; acestea sunt de multe ori parafraze și se pot structura după schema: Nominal+Atribut. Atributul poate fi exprimat fie printr-un substantiv precedat de o prepoziție (ex. *arc în cer*), fie printr-un substantiv în genitiv (*cununa cerului* / *brâul babei* / *brâul cerului* / *brâul ciobanului*).

Se observă că substantivul în genitiv este la rândul său format fie cu ajutorul afixului proclitic genitival *lui*, fie prin articularea directă a substantivului, chiar și a celui propriu (ex. *brâul Domnului* / *brâul Dumnezeului*).

Remarcăm că toate aceste serii sinonimice conțin termeni din limbajul popular, echivalențele semantice fiind mult mai rare în cadrul terminologiei științifice, lucru natural prin natura domeniului, deoarece specialiștii au resimțit nevoia ca definiția fiecărui semn lingvistic să fie unică în raport cu referentul extralingvistic. Astfel, polisemia se exclude din cadrul relațiilor semantice din terminologia științifică și este înlocuită de relații de incluziune semantică și de hiperonimie.

În consecință, terminologia științifică rămâne constantă și bine definită, fiind utilizată în mod uniform la nivelul unui limbaj specializat. În schimb, termenii din

² Florescu, C. (ed.), 2015.

limbajul popular sunt mai flexibili și supuși unor variații multiple, cum ar fi cele fonetice, regionale, sociale sau istorice. Aceștia pot fi adaptați la diferite registre de limbaj, de la cel standard, la cel familiar sau popular, și chiar la niveluri argotice.

2.2. Paradigma vânturilor

În termeni generali, când vorbim despre paradigma vânturilor putem preciza tipologia acestora prin termeni care denotă intensitatea, temperatura sau alte trăsături ale aceluși vânt prin calificative de tipul *boare* sau *adiere*. În această privință, ne confruntăm cu un caz de echivalență semantică între termenii: *abureală* – *aburel* – *adiere* – *aură* – *boare* (+ *cald*) – *hală* (+ *puternic*) – *jeliță* – *oloreală*. De remarcat că *boare* și *hală* se deosebesc de restul termenilor prin semele diferențiatore [+*cald*], respectiv [+*puternic*].

În ceea ce privește tipologia vânturilor, principalii termeni care intră în relație de echivalență semantică se regăsesc în următorul șir sinonimic : *Acvilon* – *Crivăț* – *Cazac* – *Ocean* (*Oltenia*, *Banat*) – *Perioz* – *Rusesc* – *Secui*, dintre care termenul *Acvilon* este neutru din punct de vedere stilistic, neîncadrându-se conform DFA nici în terminologia populară, dar nici în cea științifică, iar restul denominărilor fiind de sorginte dialectală.

Un alt exemplu mai bogat de data aceasta din punctul de vedere al stratificării este echivalența *Alizeu* – *Alizat* – *Pasat* – *Moșoi*, unde *Alizeu* face parte din terminologie științifică, iar *Pasat* și *Alizat* fiind folosiri arhaice și *Moșoi* întrebuintat foarte rar.

Mai enumerăm echivalența semantică dintre cupletul *Muntean-Băltăgan* și asocierea dintre termenii *Austru* – *Câinar* – *Sărăcilă* – *Traistă-Goală*.

Subliniem faptul că denominările *Austru* și *Crivăț*, spre deosebire de restul denominărilor, au particularitatea de a fi folosite atât în mediul științific, cât și în cel colocvial.

Chiar dacă asemănătoare în privința construcției, vânturile *Muntean* și *Munteț*³ au denotări diferite, precum *Ungur* și *Ungurean*⁴. Desigur, în denumirile acestor

³ MUNTEÁN s. m. sg. ♂ (Mold., Munt., Olt., Ban.; de obicei art.) Vânt (rece) care bate dinspre nord sau dinspre est (cf. DLR). V. băltăgan. [1829] Munteanul [e] vântul polului miezii nopți[i]. PISCUPEȘCU, O. 70/15; Zile întregi a nins și „munteanul” a viforât turbat. ap. TDRG. Băltăganul este un vânt de răsărit; pentru unele părți, băltăganul se numește și muntean. PAMFILE, VĂZD. 54; cf. H II 50, 84, 92, IV 15, 68, 109, VII 174, IX 430, XIV 256, XVI 16. Cf. CADE, SCRIBAN, D., MDA, NDU. (DFA, p. 508) MUNTÉȚ s. m. sg. ♂ (Munt.) Vânt care bate dinspre vest (cf. DLR). [1884] H XII 133. Cf. DLR, MDA. – Munte + suf. -eț (DLR). [L.M.] (idem.).

⁴ ÚNGUR s. m. sg. ♂ (Estul Mold.; și, nord-vestul Mold., în sintagma vânt de la ungur) Vânt răcoros care bate dinspre vest (cf. DLR). [1885] H III 55. Cf. CHEST. IV 85/49. Cf. DLR, MDA. – Din v. sl. 7gri (pl.) (DLR). [C.C.] UNGUREÁN s. m. ♂ (Sud-vestul Transilv., Ban.) Vânt care bate (iarna) dinspre nord (cf. DLR). [1885] H IV 181. Cf. ALR I 1 231 pc. 40, 56, ib. II 47. Cf. DLR, MDA. – Ungur + suf. -ean (DLR). [C.C.]

termeni a intervenit poziția geografică a locutorului în raport cu direcția vântului, precum și regiunea dialectală din care provine termenul.

Denominările care desemnează tipologia vânturilor din arealul românesc se caracterizează prin următoarele particularități pe care le-am desprins din analiza morfologică. Acești termeni au la bază trăsături semantice folosite pentru a exprima de cele mai multe ori originea și pornesc fie de la un etnonim (*Cazac, Rusc, Secui*), fie de la un toponim (*Băltăgan, Ocnean*). Caracteristic acestor denominări este funcția atributivă pe care acestea o adaugă denotatului. În acest sens, prin derivarea progresivă și prin conversia intramorfologică (Zugun, 2000: p. 102)⁵ pe care acești termeni o suferă, locutorii recepționează la nivel cognitiv anumite trăsături specifice. Pornind de la derivatele termenilor *câine* și *sărăcie*, se remarcă o comparație indirectă și de ordin conotativ între denumirea vântului și trăsăturile negative specifice substantivului comun [+agresivitate], respectiv adjectivului calificativ [+lipsuri].

Pentru termenii șirului sinonimic remarcăm valoarea patronimică a majorității lor. Se pare că este o trăsătura comună paradigmei vânturilor ca această funcție să fie prezentă, căci o regăsim și pentru termeni care nu intră în relație de echivalență semantică (ex. *Măreană, Brașovean, Ungurean, Sădean, Răsăritean, Olteț, Istriță, Dunărinț, Brăilean*).

Pornind de la analiza subdomeniului precizat, constatăm că există numeroase relații de echivalență semantică care se bazează fie pe echivalența dintre diferiți termeni populari, fie între un termen popular și un termen provenit din limbajul științific. De exemplu, pentru termenul științific și neutru din punct de vedere stilistic, *Austru*, există sinonime precum *Câinar* și *Băltăreț*, care provin din limbajul popular și din cel dialectal, deoarece termenul *Câinar* este folosit în sudul Moldovei, în timp ce termenul *Băltăreț* este utilizat în Oltenia și în Muntenia.

2.3. Paradigma precipitațiilor solide

Echivalența semantică a termenilor *zăpadă-nea-omăt* este arhicunoscută și arhifolosită ca exemplu concludent. Totuși, după o analiză atentă, observăm (după cum am arătat *supra*) că între acești termeni există diferențieri care țin mai ales de stilistică și de uzul lor în limbă.

În cadrul paradigmei precipitațiilor solide putem adăuga și termenii *noieș* și *noiște*, care fac parte din terminologia populară și pentru care intervin seme diferențiatore de tipul [+proaspăt], [+fărămicioasă], [+fin], [+mărunt], precum și alți termeni regăsiți în tabelul de mai jos.

⁵ Prin proces de conversie intramorfologică se înțelege transformarea denominărilor comune în nume proprii, implicând o schimbare la nivel grafic (inițiala majusculă) și una la nivel morfologic (lipsa pluralului).

Șir sinonimic – paradigma precipitațiilor solide

Termen	Neutru	+Proaspăt	+Fin	+Moale	+Cantitate	+Spulberată	+Mărunt
INIE	-	-	-	+	-	-	+
NEA	-	-	-	-	-	-	-
NINSOARE	+	-	-	-	-	-	-
NOIAN	-	-	-	-	+	-	-
NOIEȘ	-	+	-	-	-	-	-
NOIȘTE	-	+	-	-	-	-	-
OMĂT	+	-	-	-	-	-	-
OMETIȚĂ (Moldova)	-	-	+	-	-	+	+
PUFAR (Bucovina)	-	-	-	-	-	-	+
ZĂPADĂ	+	-	-	-	-	-	-

Figura 2.

Chiar dacă termenii intră în structura anumitor expresii sintagmatice adesea de tip popular (ex. *maidan de omăt*, *fluturi de omăt*) sau arareori structuri specializate pentru limbajul științific (*cristale de zăpadă*, *aversă de zăpadă*, *zăpadă aciformă*, *zăpadă grăunțoasă*), termenii *omăt* și *zăpadă* rămân neutri în uzul curent, fiind lipsiți de orice sem diferențiator care să ducă spre specializarea termenului raportat la realitatea extralingvistică. Este, deci, natural să fie considerat un astfel de termen ca fiind „matrice” semantică la care se pot adăuga unități de sens noi.

Termenii de mai sus intră în relație deficitară de sinonimie, în sensul în care orice termen neutru din punct de vedere semantic poate înlocui orice alt termen din șirul sinonimic, dar nu oricare dintre acești termeni poate substitui un termen neutru. Se poate însă vorbi despre o relație de incluziune conceptuală care se plasează sub sfera termenului neutru și în care intră termenii *polarizați* cu seme diferențiatore.

Amintim și seria echivalentă: *țurtur/e – ciorcioloș – ciucure / ciuciur / ciuciure / ciurciure – fâșic – ciubuc – ghețoi – lumămare / giuânare*. După cum se poate observa, șirul sinonimic amintit conține termeni foarte diferiți ca structurare și diverși din punctul de vedere al originii. Pentru termenul *ciucure* nu se specifică regiunea dialectală în care termenul este întrebuințat, dar vedem că acesta face parte din terminologia populară. Exemplul extras din *TDRG* ne relevă un indiciu important, și anume că termenul este folosit cu înclinație de către scriitori, fiind asemuit *ciucurele* cu forma unui țurtur (c.f. „Daher: Pedepsele cu anii la-nchisori stau ciucure pă capu tău (JIP. OP. 134)⁶. În ceea ce privește forma *ciuciur*, împreună cu variațiile sale

⁶ <https://tdrg.solirom.ro/>

fonetice, acesta este folosit în mod dialectal în Muntenia. Observăm că se preferă utilizarea în mediul popular al termenilor polisemantici, cu sensuri multiple, ca și termenul *ciubuc* (Moldova, Dobrogea și Muntenia) și termenul *lumânare*, care se regăsește în Dobrogea, Muntenia și în Moldova.

Seria concepută în jurul termenului *fulg*: *fulg* – *flacăr* (Transilvania), *floc* / *flocălău* – *fluture/flușture* (Maramureș, Transilvania, Crișana, Banat), *foloștină* – *lostopană* – *obială* (Maramureș) cuprinde un alt exemplu de variație fonetică în cadrul termenilor *floc* și *fluture*. Termenii *foloștină*, *lostopană*, *obială* prezintă semul diferențiator [+mare]. În plus, se observă o nouă polisemie populară pentru termenul *fluture*.

2.4. Paradigma temperaturii

În articolul său publicat în *TMFA*, Manea (2015: 145), analizează termenul *arșiță* și relevă faptul că acesta este în relație de echivalență semantică cu alți 57 de termeni, dintre care, 17 provin din limbajul popular și s-au extins către cel comun, cu exemple precum *arsură*, *caniculă* și *dogor*, iar restul au o circulație restrânsă la nivel dialectal, incluzând cuvinte ca *năduf*, *opăreală* și *năclai*.

Înregistrăm în continuare șirul sinonimic complet pornind de la termenul neutru *arșiță*, ordonat alfabetic și fără diferențiere pe registre de limbă: *arsoare* – *boare* – *buhoare* – *caniculă* – *căbușală* – *cocăt* – *crăpăt* – *damf* – *dogoare* – *dogor* – *dogoreală* – *dogorime* – *dogorire* – *dubeliște* – *fierbințeală* – *friptoare* – *flamă* – *foc* – *focărie* – *hupoare* – *înăbușeală* – *înădușeală* – *înfoacăiune* – *innăduv* – *jală* – *japsă* – *năboi* – *năbuc* – *năbuș* – *năbușeală* – *năclai* – *năduf* – *nădușeală* – *năplai* – *năpuc* – *opăreală* – *pâclă* – *pârjol* – *posomor* – *prepăt* – *pricâl* – *prigoare* – *pripeală* – *pripet* – *soriște* – *toropeală* – *uscătură* – *viere* – *vipie* – *zăduf* – *zăpuc* – *zăpușeală*.

Se observă numeroase variații derivaționale pornind de la un termen de bază precum *dogor*: *dogoreală* – *dogorime* – *dogorire*; sau variații simple de tip fonetic *năboi* – *năbuc* – *năbuș*.

Este un exemplu minunat care atestă expresivitatea dialectală din arealul românesc, bogat în echivalențe semantice și cu ocurențe în care se observă rolul variației diatopice. Dintre acești termeni, doar *arșiță*, *boare* sunt recunoscuți pe palier științific, iar termenii *dogor* și *caniculă* nefiind înzestrați cu o diferențiere de tip terminologie științifică/terminologie populară în *DFA*.

Aceste variații lingvistice subliniază bogăția sinonimică a limbii române în descrierea căldurii intense și a fenomenelor meteorologice legate de caniculă, evidențiind diversitatea regională și stilistică a limbajului folosit în diferite părți ale țării.

3. Sinonimia afixală

Pornind de la analiza morfologică a termenilor din câmpul lexical al fenomenelor atmosferice, observăm că sinonimia afixală sau derivațională se remarcă prin prezența în cadrul tuturor termenilor aflați în seria sinonimică a aceluiași radical (etimon).

Există diferite criterii după care putem clasifica sinonimele la o scară mai detaliată, astfel, Zugun considera că pot exista *sinonime teritoriale*, *sinonime cronologice* și *sinonime stilistice* (Zugun, 2000: 235, apud. Munteanu, 2007: 53). Numeroși termenii din arealul fenomenelor meteorologice care se află în relație de sinonimie, fac de fapt parte dintr-o serie restrânsă de sinonime diatopice și sunt formați prin procedeul derivațional de îmbogățire a vocabularului. Mai departe vom cerceta îndeaproape o serie de termeni formați prin acest mecanism.

3.1. Sinonimia prefixală

Este de remarcat faptul că regăsim extrem de puține relații de sinonimie între un termen *matrice* și un termen format prin prefixare, lucru care decurge din natura însăși a conceptului de sinonimie derivațională populară, care este prezentă într-o manieră bogată în cadrul limbajului popular și care abundă în derivate sufixale. În acest sens, este cunoscut faptul că specifice limbajului tehnic și științific rămân în egală măsură prefixoidele și prefixele de origine latinească (*ne-* ; *in-*), precum și sufixele, dar nu același lucru se poate spune și despre ciclului derivațional al *logosului* popular, care nu dispune de astfel de mecanisme savante de creație lexicală și care preferă derivarea diminutivală și augmentativă.

A se observa seriile echivalente de mai jos (Bursuc-Pricop, 2015: 68):

(12) *a volbura* - *a învolbura*

(13) *a viforî* - *a învifora*

(14) *a stura* - *a înstura*

(15) *a troieni* - *a întroieni*

(16) *a omeți* - *a odmeți*, *a înămeți*

(17) *a bura* - *a îmbura*

Din aceste exemple se desprinde concluzia că, spre deosebire de termenii savanți formați prin prefixare, cuvintele derivate de sorginte populară se demarcă prin folosirea prefixului *în-/îm*, care adaugă verbului nuanțe factitiv-cauzative (18).

(18) *Zăpada înămețește pământul.*

Chiar dacă este de origine latină provenită din morfemul *in*, prefixul *în-* și varianta sa *îm-* sunt folosite cu funcție factitivă în cadrul categoriei verbale. Acest lucru se întâmplă în detrimentul uzului observabil în cadrul categoriei adjectivale, unde prin mecanismul de derivare savantă prefixul *in-* are funcție de negație (ex. *cert-incert*).

3.2. Sinonimie sufixală (denotație vs conotație)

După cum am precizat deja, mecanismul derivării este des întâlnit în specificul formării cuvintelor de sorginte populară, diminutivele și augmentativele fiind caracteristice registrului popular și fiind un procedeu minunat pentru a exprima:

- a) fie ideea de gradație;

(19) *cald-călduț/căldicel/căldișor-călâu*

Deși *DFA* înregistrează termenii *căldicel*, *căldișor*, *călduț* ca fiind în relație de echivalență semantică, acest lucru nu ne împiedică să observăm o anumită nuanță graduală în uzul acestora în limbă cu raportare la termenul *cald* și *călâu*, care se regăsesc la polii opuși ai seriei sinonimice.

- b) fie sensul figurat al termenilor;

Pornind de la denominările aceluiași referent transpus sub semnul lingvistic pe diferite registre stilistice sau dialectale, acest lucru conduce la sensul conotativ al termenului (conotație împământenită în vocabular pornind de la principiul uzanței în limbă). Exemplul cuvântului *căldicel*, derivat prin sufixul *-icel* de la termenul neutru din punct de vedere semantic *cald*, desemnează ca sens secundar o persoană care nu este foarte afectuoasă. La polul opus, antonimul *răcoros*, derivat prin sufixul *-os* de la lexemul *răcoare*, are sensul figurat de lucru care are calitatea fie de a fi proaspăt (19), fie fraged (20), fie liniștitor (21), fie care nu ține de cald (22).

- (19) *Un miros răcoros simțirea-mi fură./[...] / Și noi minuni uimiții ochi văzură.*
(M. Eminescu, *În căutarea Șeherezadei*)

- (20) *Lumii se arată / O dalbă de fată... Dulce, răcoroasă.*
(V. Alecsandri, *Erculean*)

- (21) *Unde-n luncile de laur, / Vântul cântă răcoros.*
(M. Eminescu, *Visul unei flori*)

(22) *Datorită calităților superioare, este un material preferat vara, are o textură răcoroasă [...].*

https://lanelka.ro/haine-in-copii-si-bebelusi_c_21929

Se produce astfel o extensiune a denotării semnificatului, uneori mergând până la sensuri figurate sau peiorative. Un astfel de exemplu sunt cupletele *răcoare-răcoreală*, *rouă-roureală*, *vânt-vânturel*, *ger-gerișor*, dar și termenul derivat prin sufixare *pișoalcă*, *pișorniță*, care denotă: „Ploaie mărunță și deasă de lungă durată (DLR); (nord-vestul Munt.)” (DFA, 2015: p. 545).

c) fie noi sensuri subtile care ni se relevă prin analiza semantică a termenilor.

Se regăsesc *infra* acei termeni din câmpul lexical al fenomenelor atmosferice care intră în relație semantică de echivalență și care sunt formate prin procedeul derivării progresive.

Derivare prin sufixare								
Termen	Diminutiv	Augmentativ	+ Durată	+ Procesual	+ Cantitate	+ Intensitate slabă	+ Intensitate ridicată	Peiorativ
PLOAIE	ploiță ploicică ploișoară răzișoară	ploiș ploioi			ploiș ploioi	ploică ploișoară răzișoară		ploiță
RAZĂ				răcoreală				
RĂCOARE				roureală				
ROUĂ								
VÂNT	vânturel	vântoi vânturoi vântoaică		vântureală			vântoică vântoi	vânturel
VIFOR		viforaie		viforeală			viforniță viforaie	
VISCOL	viscolîș	viscoleală	viscoleală	viscolitură viscolite			viscolire	
ZĂPADĂ	zăpăzuică zăpăzuie	zăpădoi			zăpădoc			zăpăzuică

Figura 3.

A se observa că cei mai întâlniți termeni, precum *dogoare-dogoreală*, *viscol-viscoleală*, *fulg-fulguială*, *burniță-burnițeală*, *răcoare-răcoreală*, *vânt-vântureală*, *rouă-roureală* sunt formați cu ajutorul morfemului derivațional *-eală/-ială* și exprimă atât efectul durativ [+durată], cât și procesul fenomenului denotat [+procesual].

Pe de altă parte, definițiile cupletelor derivaționale *ceață-cețarie* și *ploaie-ploiș/ploioi*, *zăpadă-zăpădoc* dezvăluie semul comun al cantității [+cantitate].

Se remarcă termenii *nor*, *ploaie* și *cerc* prin abundența termenilor diminutivali regăsiți (ex. *noricele/norișor/noruleț/noruț/nouraș/nourel/noureț*) și termenul *vânt* prin prezența augmentativelor (*vântoi, vânturoi, vântoaică*) cu valoare semică [+intensitate].

Un număr mic de termeni au echivalențe semantice cărora li se adaugă alte valori semice de tipul [+intensitate slabă]: *rază, ploaie*; [+intensitate ridicată]: *vânt, vifor, viscol*. Reiese din acest lucru că realitatea extralingvistică are o înlănțuire clară în definirea semnificatului. Astfel, termenii de care viața agricultorului este legată (precum lumina solară) au derivate cu trăsături specifice nevoilor vorbitorului, pe când pentru elemente naturale care pot fi devastatoare (de tipul *viscol*) există derivate care subliniază trăsăturile negative ale fenomenului meteorologic.

4. Sinonimia frazeologică

Considerăm *frazeologism* îmbinarea relativ stabilă dintre două sau mai multe cuvinte înregistrate în dicționare și consacrate de uzul general în limbă. Există o discordanță între lingviștii care nu diferențiază locuțiunile de expresiile frazeologice și cei preocupați de a formula o distincție pornind de la criterii clare. În rezumat, este mai degrabă considerată *expresie* o îmbinare stabilă de cuvinte care gravitează în jurul nucleului verbal și care are o încărcătură afectivă mai mare decât o locuțiune.

Se consideră expresii construcțiile *a fi ger de crăpa pietrele*, folosită în limbajul meteorologic popular și colocvial pentru a exprima *frigul*; *a fulgera în sec* (=a fulgera când este timp senin); *a se face gură* (= a se însenina); *a da în limpede* (idem). Pentru paradigma precipitațiilor se înregistrează următoarele construcții: *a se lumina de ploaie* (=a prevesti ploaia); *a ploua cu găleata* (=a ploua torențial); *a ploua de varsă* (idem); *a ploua mereuaș/sau mereuț* (= a ploua mărunț); *a ploua ca prin sită* (= a ploua mărunț și des); *a zoli cu omăt* (= a lapovița)⁷.

Aceste construcții prezintă un profil combinator rigid și au o încărcătură expresivă. Subliniem faptul că existența expresiilor este specifică limbajului popular, care se adevărește a fi metaforic și de multe ori cu valențe poetice și care subliniază creativitatea specifică stratului popular al limbii.

Expresiile au ca nucleu frazeologic verbul, la care se adaugă elemente lexicale care exprimă adeseori o comparație indirectă (*a fulgera (ca) în sec*; *a ploua de*

⁷ vezi DFA, 2015 : p. 98.

(ca și cum) *varsă*) sau directă (*a ploua ca prin sită*). Echivalența semantică a acestor expresii de sorginte populară se face prin termeni neutri din punct de vedere semantic, fără încărcătură afectivă și care se folosesc în mod curent în registrul formal.

Pornind de la *DFA*, nu am sesizat existența altor intrări în dicționar, dar spre deosebire de expresiile meteorologice reduse ca număr, am constatat prezența unei multitudini cologaționale existente mai ales în cadrul terminologiei populare, dar și în cadrul terminologiei științifice.

Aceste lanțuri sintagmatice fiind foarte răspândite, am considerat că exemplul celor construite în jurul termenului *curcubeu* este explicit: *brâul Domnului*; *arc în cer*; *cununa cerului*, *brâul babii*; *brâul cerului*; *brâul ciobanului*; *brâul Cosânzenii*; *brâul Domnului*; *brâul Dumnezeului* (vezi p. 6), dar desigur că există și altele.

Întâlnim cazuri de echivalență semantică cologațională în cadrul terminologiei științifice, unde sinonimia se întâlnește mai degrabă în cadrul sintagmelor de tipul Nominal+Atribut. Cazul sinonimiei dintre cupletul *Spectrul Brocken* și *Efectul Gloria*, care denotă același fenomen meteorologic, este explicit. Acest caz de sinonimie onomastică (Andrei, 2003: 38) este specifică terminologiei științifice. Aceasta se mai întâlnește pentru construcțiile de tipul *Proces Bergeron – Efect Bergeron*.

Se observă cazuri de echivalență semantică între atributele construcțiilor nominale din jurul nominalului *muson*, de tipul *muson de vară*, își regăsește sinonimul atributiv în termenii *oceanic* și *maritim*. Aceste construcții intră în relație de sinonimie perfectă, grație faptului că sunt construcții fortuite, concepute de experți pentru a desemna același eveniment meteorologic. Dimpotrivă, în cadrul terminologiei populare nu poate fi vorba despre acest tip de sinonimie perfectă, ci de o sinonimie deficitară.

Echivalența semantică este subliniată și în cadrul fotometeorilor din terminologia științifică, cologații numeroase și unice ca semnificație. Enumerăm *arc antihelic*; *arc antiselenic*, *cruce solară*; *cruce luminoasă*; *fulger difuz*; *fulger în pânză*; *fulger plat*, *fulger globular*, *fulger în mătânii*; *fulger în mărgele*; *fulger perlat*; *roșeața Alpilor*; *meteor electric*; *trenă meteoritică* (TMFA, 141), *curcubeu alb*.

4. Echivalența semantică dintre limbajul popular și cel științific

Se cade să discutăm și despre coexistența unei relații de echivalență semantică între termeni diferiți ca nivel diastratic, și care sunt folosiți în moduri total divergente din punct de vedere contextual. Această relație instabilă de echivalență reprezintă o sinonimie de tip stilistic.

Situarea termenilor în categoria terminologiei populare/terminologiei științifice se va face după anumite criterii. Rigoarea definițiilor și necesitatea acurateții specializate este specifică mediului academic, în timp ce libertatea în exprimare, degajarea de canoanele lexicale este caracteristică limbajului popular. Totuși, există o fluiditate

lexicală, limbajul popular se poate împleti cu cel științific și uneori poate fi confundat chiar cu registrul comun de limbă.

De cele mai multe ori ne referim fie la o diferență de stil între registrul livresc și cel comun de limbă (*tempeastă* vs. *furtună*), fie între cel comun și cel popular (*caniculă* vs. *năpuc*).

Nu sunt rare cazurile inverse, când un termen strict specializat migrează către vocabularul comun al limbii, acesta fiind deja cazurile termenilor *eclipsă*, *uragan* sau *ciclone*, care prin intermediul principiului frecvenței crescute în limbă au devenit parte din registrul comun.

Despre sinonimia stilistică putem vorbi în cadrul echivalenței semantice dintre termeni livresci sau arhaici și cei încă prezenți în sincronie. Este cazul sinonimelor *oragiu* și *tempeastă* care desemnează termenul contemporan de *furtună*. Același lucru este întâlnit în cadrul denominărilor de tipul *Alizat* și *Pasat*, termeni livresci care se foloseau pentru a desemna *Alizeele*.

Intră în cadrul sinonimiei stilistice și echivalențele de sens între expresii meteorologice și termeni comuni care intră în juxtapunere directă, de tipul: *a se face gură* – *a guri*- *a se însenina*. Pornind de la expresia populară de tip metaforic *a se face gură* se ajunge prin intermediul fenomenului de echivalență la termenul neutru și care face parte din registrul comun de limbă *a se însenina*. Este un fenomen natural ca aceste structuri de sorginte populară să se stingă cu timpul, fapt care duce la secarea vocabularului în expresivitatea lui, structurile și termenii care vor fi consemnați în lucrările lexicografice viitoare fiind aceia cărora locutorii le vor acorda în continuare o înclinație; în caz contrar, ei vor deveni simple intrări în dicționar ca resurse lexicale latente.

5. Concluzii

În urma unei observații atente, remarcăm că relația de echivalență semantică se manifestă pe diferite paliere lexico-semantice în cadrul câmpului lexical al fenomenelor atmosferice.

Relația de sinonimie meteorologică include multiple tipuri de construcții lexicale, variind în funcție de contextul stilistic, diatopic și diacronic, ilustrate prin exemple din terminologia meteorologică.

Conceptul de echivalență semantică se referă la legătura dintre doi sau mai mulți termeni care împărtășesc aceleași sememe într-un câmp semantic comun. Totuși, acești termeni se diferențiază prin constituenții semici specifici fiecăruia, ceea ce duce la o diferențiere conceptual-semantică importantă. Acest decalaj este observabil atât în cadrul sinonimiei afixale, cât și în microcadru paradigmelor meteorologice.

Astfel, derivarea afixală reprezintă un tip de echivalență semantică și are la bază formarea de noi lexeme pornind de la același etimon la care se adaugă

diferite afixe. Remarcăm că la nivelul terminologiei fenomenelor meteorologice, termenii formați prin acest mecanism de creație lexicală sunt majoritar de sorginte populară și fac parte din variația diatopică specifică arealului românesc.

Un punct important este faptul că terminologia populară este mult mai flexibilă și variată, în timp ce limbajul științific este mai precis și uniform, lucru care nu împiedică existența unor șiruri sinonimice între cele două categorii, dar care delimitează clar uzul termenilor în limbă. Terminologia populară dispune astfel de un material dialectal bogat în care termenii derivați cuprinși în seriile sinonimice conduc la o discrepanță între sensul denotativ cuprins de termenul „matrice” și cel conotativ, uneori mergând până la sensuri figurate sau peiorative prin extensiunea denotatului.

Subliniem faptul că există o diferență evidentă între semnificația formării științifice și aceea populară, fiindcă termenii populari reflectă aflusul de imaginație și chiar simbolistica etnică, în timp ce termenii științifici reprezintă rezultatul unui efort comun de a crea o terminologie specifică unui domeniu de specialitate, internaționalizată adesea prin împrumuturi.

În acest sens, după o analiză semică preliminară, se poate observa că termenii din limbajul popular sunt adesea mai vagi și mult mai ambigui în transmiterea semnificației. Spre deosebire de aceștia, termenii științifici sunt mult mai clari și bine definiți, având o formulare exactă. Această diferență este naturală, având în vedere că limbajul popular variază foarte mult în funcție de arealul teritorial.

Această diversitate face ca termenii populari să fie mai puțin riguroși din punct de vedere lingvistic și mult mai numeroși în paradigma fenomenelor atmosferice, lucru care se observă și în echivalența lor de sens. Suntem îndreptățiți să spunem că sinonimia este aproape absentă în terminologia științifică, deoarece această categorie se caracterizează prin lipsa variațiilor regionale și a polisemiei, ceea ce oferă termenilor un înțeles unic și precis, dar că aceasta abundă în cadrul terminologiei populare.

În cadrul sinonimiei lexicale, este remarcabilă diversitatea lexicală, acest lucru datorându-se domeniului vast al obiectului de studiu. În urma analizei paradigmei fotometeorilor, a paradigmei vânturilor și a paradigmei temperaturii, subliniem faptul că există diferențieri clare la nivelul semelor termenilor considerați echivalenți din punct de vedere semantic, ideea de sinonimie perfectă fiind lipsită de temei, orice termen aflându-se în relație deficitară de echivalență de sens cu cosinonimul lui. Termenii au adesea variații semice sau stilistice care îi diferențiază substanțial, dar desigur că analiza semică a termenilor aflați în relație de echivalență semantică este verificabilă numai și numai analizând și comportamentul lor sintagmatic și pragmatic în cadrul frazei. Astfel, se impune o analiză contextuală atentă în vederea căreia se vor lua în considerare compatibilitățile termenilor de a fi substituiți unul altuia.

Elementele prezente în cadrul unui șir sinonimic constituie termeni care provin din terminologia populară și din terminologia științifică și putem spune că se află doar în relație de echivalență semantică parțială, în sensul în care doar un termen

neutru din punct de vedere semantic poate substitui orice alt termen din lanțul sinonimic, însă nu fiecare dintre acești termeni îl poate înlocui pe cel neutru. Introducem ideea unei relații de incluziune conceptuală, care se plasează sub sfera termenului neutru și sub care se plasează ceilalți termeni cosinonimi *înzestrați* cu seme diferențiatore notabile.

Bibliografie

- Andrei, M., 2003, *Sinonimia frazeologică și lexico-frazeologică în limba română*. Pitești, Editura Universității.
- Bidu-Vrăncianu, A. & Forăscu, N., 1984, *Modele de structurare semantică*. Timișoara, Ed. Facla.
- Bidu-Vrăncianu, A. & Forăscu, N., 2005, *Limba română contemporană. Lexicul*. București, Humanitas Educațional.
- Bidu-Vrăncianu, A., 2008, *Câmpuri lexicale din limba română. Probleme teoretice și aplicații practice*. București, Editura Universității din București.
- Bursuc-Pricop, A., 2015, „Vânturile, deplasările și curenții de aer”, în *Terminologia meteorologică românească a fenomenelor atmosferice (științific versus popular)*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 47-70.
- Cabré, M.T., 1998, *La terminologie. Théorie, méthode et applications*, Presses de l'Université d'Ottawa et Armand Colin.
- Ciolăneanu, R., 2011, *Terminologie specializată și interdisciplinaritate în marketing*. București, Editura Universității.
- Coșeriu, E., 2000, *Lección de lingvistică generală*. Chișinău, Ed. Arc.
- Coșeriu, E., 2002, „Universalile limbajului (și celelalte)” în *Dacoromania*. VII-VIII, Cluj-Napoca, 15-45.
- Florescu, C., 2015, „Precipitațiile” în *Terminologia meteorologică românească a fenomenelor atmosferice (științific versus popular)*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 71-106.
- Florescu, C. (ed.), 2015, *Terminologia meteorologică românească a fenomenelor atmosferice (științific versus popular)*, TMFA. Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
- Manea, L., 2015, „Radiațiile” în *Terminologia meteorologică românească a fenomenelor atmosferice (științific versus popular)*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 145-182.
- Munteanu, C., 2007, *Sinonimia frazeologică în limba română din perspectiva lingvisticii integrale*. Pitești, Editura „Independența Economică”.
- Zugun, P., 2000, *Lexicologia limbii române, Prelegeri*. Iași, Editura Tehnopress.
- *** *Dicționarul limbii române literare contemporane, 1955-1957*, Dimitrie M., Emil P. (coordonatori), Al. Rosetti et al. (colectiv), Editura Academiei Republicii Populare Române.
- *** *Dicționarul fenomenelor atmosferice (DFA)*, Florescu, C. (coord.), Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
- *** *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, Tiktin, H., Ediția a treia, revăzută și adăugită de Paul Miron și Elsa Lüder, vol. I-III überarbeitete und ergänzte Auflage von Paul Miron und Elsa Lüder. Band I-III. Cluj-Napoca, Clusium, 2000, 2003, 2005. <https://tdrg.solirom.ro/> (ultima accesare: 21.10.2024)